

Korte handleiding literatuuronderzoek

Prof. dr. Rik Vosters

1.1 Hoe baken ik een onderwerp en een onderzoeksvraag af?.....	1
1.2 Wat is wetenschappelijke literatuur?.....	2
1.3 Waar en hoe vind ik wetenschappelijke literatuur?.....	5
1.4 Omgaan met bronnen.....	11
1.5 Aangehaalde werken.....	13

1.1 Hoe baken ik een onderwerp en een onderzoeksvraag af?

Werkwijze

Studenten vertrekken vaak vanuit een zelfverzonnen onderwerp en gaan dan op zoek naar wetenschappelijke literatuur over dat onderwerp. Dat is vaak moeilijk, en na heel wat speurwerk stellen studenten vast dat er over een bepaald onderwerp geen vakliteratuur te vinden is, waarna ze een nieuw onderwerp moeten kiezen. Beter draai je deze werkwijze om: denk eerst na over het bredere veld waarin je graag onderzoek zou voeren, en ga dan direct op zoek naar inleidende literatuur. Op basis van die literatuur probeer je vervolgens een goed onderwerp af te bakenen: via handboeken of syllabi maak je je vertrouwd met de belangrijkste thema's binnen een bepaald domein, en zo probeer je een interessante onderzoekspiste te identificeren.

Voor het Engels zijn er overigens zelf handboeken die allerlei relevante en haalbare onderzoekspistes voor studenten op een rijtje zetten (Wray & Bloomer, 2012 zijn bijvoorbeeld een noemenswaardige aanrader), maar ook voor het Nederlands zijn er goede (al zij het wat gedateerde) overzichtswerken zoals Smedts & Paardekooper (1999), waarin actuele thema's in diverse subdomeinen van de taalkunde kort worden besproken en waaruit heel wat concrete onderzoeksideeën kunnen worden geput. Je kan ook in de bibliotheek enkele jaargangen van een internationaal journal of een neerlandistisch wetenschappelijk tijdschrift (zoals bijvoorbeeld *Nederlandse Taalkunde / Dutch Linguistics*, *Taal- en Tongval* of het *Dutch Journal of Applied Linguistics*) doorbladeren om concrete ideeën op te doen.

Volgende stappen

Als je zo wat nauwer je thema hebt afgebakend, ga je vanuit een handboek of een inleidend werk op zoek naar recente vakliteratuur ter zake – zie sectie 1.2 hieronder om te weten te komen wat precies als wetenschappelijke literatuur geldt, en sectie 1.3 om te ontdekken hoe je relevante vakliteratuur kan vinden. Je probeert eerdere onderzoeken te vinden die een vergelijkbare onderzoeksvraag als de jouwe onderzoeken, en stelt je eigen onderzoeksvraag gaandeweg bij in

functie van wat je in de literatuur vindt. Ook je hypotheses baseer je op de literatuur: ze moeten een logische voorspelling van je onderzoeksresultaten zijn op basis van vergelijkbaar (maar niet per se identiek) eerder onderzoek.

Relevante literatuur kan je vinden via catalogi en databanken (zie sectie 1.3 hieronder), maar vaak kan je ook gebruik maken van de zogenaamde sneeuwbalmethode: als je één relevante bron hebt gevonden, ga je in de referentielijst van die bron op zoek naar andere mogelijk interessante bronnen. Van zodra je op die manier weer nieuwe literatuur hebt ontdekt, kan je het proces herhalen en ook via de literatuurlijst van die nieuwe literatuur op het spoor komen van andere onderzoeken. Hoewel je op deze manier wel vaak binnen één bepaalde onderzoekstraditie blijft zoeken, kom je zo vaak snel goede bronnen op het spoor.

Replicatieonderzoek

Vaak is het (zeker voor een BA-proef) een goed idee om een eerdere studie als uitgangspunt te nemen, en het daar beschreven onderzoek te repliceren in een andere context. Zo bestaat er vaak meer onderzoek binnen het Engelse, Duitse of Noord-Nederlandse taalgebied, dat je vervolgens kan gaan toetsen aan het Nederlands of aan de taalsituatie in Vlaanderen. Als je bijvoorbeeld een onderzoek vindt dat nagaat hoe Amerikanen staan tegenover een fenomeen als code switching (waarbij sprekers elementen uit twee talen vaak in dezelfde zin naast elkaar gebruiken), kan je je afvragen in welke mate die attitudes overeenkomen met de attitudes van Nederlandstalige Brusselaars daarover – Brusselaars komen vermoedelijk vaker met zo'n meertalige switchingpraktijken in aanraking, en een mogelijk verschil in attitudes tegenover hun Amerikaanse collega's vormt dan ook een interessant punt om dieper op in te gaan. Een dergelijke aanpak noemt men replicatieonderzoek: je probeert een bestaand onderzoek te repliceren in een andere omgeving of in een andere taal(gemeenschap).

1.2 Wat is wetenschappelijke literatuur?

Als je op zoek gaat naar vakliteratuur, kom je soms publicaties tegen waarbij je twijfelt over de wetenschappelijke kwaliteit: de grens tussen wetenschappelijke vakliteratuur en populariserende artikels is niet voor iedereen even duidelijk. Wetenschappelijke vakliteratuur is geschreven door experts ter zake, en richt zich eigenlijk tot vakgenoten of studenten zoals jullie, die geen leken meer zijn in een bepaald domein. Populariserende literatuur wordt ook vaak (maar zeker niet altijd) door experts geschreven, en richt zich op een breder publiek van niet-ingewijden: dat kan gaan van artikels in kranten of weekbladen, tot stukken in populariserende tijdschriften als *Onze Taal*, *Ons Erfdeel*, *Levende Talen Tijdschrift* of *Over Taal*. Dat soort publicaties zijn belangrijk om onderzoek ook maatschappelijke impact te geven, maar ze zijn voor het opzetten van een eigen onderzoek vaak niet erg geschikt.

Vijf kwaliteitstoetsen

Om na te gaan of een publicatie wel degelijk een wetenschappelijke vakpublicatie is, kan er gebruik worden gemaakt van de onderstaande criteria.

1. Peer review: publicatie na collegiale toetsing

Wetenschappelijke bronnen worden vóór publicatie steeds nagelezen en beoordeeld door zogenaamde ‘peers’: collega-onderzoekers met expertise ter zake. Zij gaan de waarde en betrouwbaarheid van het aangeboden onderzoek na, en formuleren zo de nodige kritieken en aanbevelingen voor herwerking. Dat betekent dat niet zo maar om het even wie om het even wat kan schrijven en publiceren, zoals bij websites of blogs wel het geval is: enkel publicaties die deze vaak strenge collegiale toetsing doorstaan, verschijnen in wetenschappelijke tijdschriften (ook wel: ‘journals’) of boeken bij wetenschappelijke uitgevers. Bovendien is deze beoordeling in beginsel ‘dubbel blind’, om persoonlijke vooringenomenheid te vermijden: de reviewers weten niet wie de auteur van de paper in kwestie is, en de auteur weet niet wie haar of zijn paper heeft beoordeeld. Boeken bij wetenschappelijke uitgevers en artikels in wetenschappelijke tijdschriften hanteren bijna altijd een systeem van ‘peer review’. De meeste tijdschriften die je in databanken als ISI Web of Science (via: https://www.vub.ac.be/BIBLIO/ubwebsite_database_alpha.html#W), het Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand voor de Sociale en Humane Wetenschappen (VABB-SHW: <https://www.ecoom.be/nl/vabb>) en meestal ook Google Scholar (<http://scholar.google.be/schhp?inst=vub.ac.be>) kan terugvinden, zijn wetenschappelijk tijdschriften en voldoen dus aan dit criterium. Ook boeken of hoofdstukken in boeken bij wetenschappelijke uitgevers (zoals De Gruyter Mouton, John Benjamins, Routledge, Wiley-Blackwell, Peter Lang, Multilingual Matters, Elsevier of een universiteitspers zoals Amsterdam, Oxford of Cambridge University Press) voldoen bijna altijd aan deze vereiste. Met andere woorden: een publicatie die niet in een wetenschappelijk tijdschrift of in een boek bij een wetenschappelijk uitgever met een systeem van peer review is verschenen, is geen wetenschappelijke publicatie.

2. Oorspronkelijkheid: empirisch onderzoek

Een wetenschappelijke publicatie rapporteert over empirisch onderzoek dat door de auteur(s) zelf werd gevoerd: ze vat niet (enkel) samen wat over een bepaald onderwerp geweten is, maar draagt ook iets nieuws en oorspronkelijks bij tot onze kennis ter zake. Artikels voor een publiek van niet-specialisten die breed samenvatten wat er over een bepaald thema geweten is, zijn dus geen wetenschappelijke publicaties: er moet sprake zijn van een eigen en oorspronkelijk onderzoek dat rapporteert over een uitgevoerde studie en zo iets nieuws bijdraagt aan de reeds

bestaande kennis over een onderwerp.¹ Met andere woorden: een publicatie die geen nieuw en oorspronkelijk onderzoek voorstelt, is doorgaans geen wetenschappelijke publicatie.

3. IJking: opbouw van de publicatie

Wetenschappelijke publicaties rapporteren bijna altijd op een zeer geijkte manier over het onderzoek dat werd uitgevoerd. Wetenschappelijke artikels bevatten doorgaans minimaal een inleiding, een sectie over materiaal en/of methoden, een overzicht van de verkregen resultaten en een discussie van die resultaten, een conclusie en een referentielijst. Met andere woorden: een publicatie die niet in enige mate deze geijkte structuur volgt, is meestal geen wetenschappelijke publicatie.

4. Wetenschappelijke traditie: bronvermelding

Wetenschappelijke publicaties schrijven zich in in een bepaalde onderzoekstraditie en zullen daarom steeds het werk van voorgaande onderzoekers aanhalen, bespreken en waar nodig kritisch evalueren. Een wetenschappelijke publicatie heeft daarom steeds een uitgewerkt bronnenapparaat: auteurs en jaartallen worden doorgaans in de tekst aangehaald bij parafrases of citaten, en achteraan de publicatie vind je een lijst met alle aangehaalde auteurs en werken terug. Populariserende stukken (in kranten, op websites of in tijdschriften voor een breed publiek) hebben soms wel één of twee verwijzingen onder een kopje als ‘Meer lezen?’, maar missen een volwaardig bibliografisch apparaat. Met andere woorden: een publicatie zonder bronnenapparaat is géén wetenschappelijke publicatie.

5. Replicatie: beschrijving methodologie

Een basiskenmerk van de (kwantitatieve) wetenschappelijke methode is het principe van de herhaalbaarheid: wetenschappelijke publicaties moeten collega-onderzoekers steeds toelaten om het gevoerde onderzoek te herhalen. Onderzoeksresultaten worden vaak immers pas serieus genomen wanneer ze door een andere, onafhankelijke onderzoeker kunnen worden gerepliceerd. Daarom bevat elke wetenschappelijke publicatie een gedetailleerde beschrijving van de gebruikte methodologie: je moet als lezer in staat worden gesteld om na te gaan welke stappen de onderzoekers precies hebben gevolgd om tot de getoonde resultaten te komen. Met andere woorden: een publicatie die geen licht werpt op de gehanteerde methodologie is geen wetenschappelijke publicatie.

¹ Uitzonderingen zijn zogenaamde ‘(literature) review articles’, die soms een meta-analyse maken van eerdere empirische studies over een bepaald onderwerp. Hierbij is er in principe geen sprake van oorspronkelijk onderzoek, maar wordt er wel heel wat oorspronkelijk onderzoek samen gebracht, kritisch besproken en vergeleken. Review articles zijn dus vaak nuttige bronnen van informatie om andere wetenschappelijke studies op het spoor te komen.

Bijkomende overwegingen

Naast deze vijf hoofdcriteria kan er ook nog gekeken worden naar het profiel van de auteur(s): gaat het om experten ter zake, met bijvoorbeeld een aanstelling als onderzoeker of professor aan een universiteit, of lijken de auteurs eerder amateurs of schrijvers van wie de eigenlijke expertise elders ligt? Bovendien moet ook rekening worden gehouden met de ouderdom van de bron: dit is uiteraard afhankelijk van het onderwerp, maar wetenschappelijke literatuur van twee of drie decennia oud is voor veel onderwerpen vaak al achterhaald. Je kan oudere bronnen uiteraard wel gebruiken, maar dient er met de nodige omzichtigheid en kritische afstand mee om te gaan, omdat de kennis in heel wat domeinen snel evolueert.

Wikipedia

Wikipedia voldoet overigens niet aan de aangehaalde criteria: deze online encyclopedie biedt een goede eerste opstap om basisinfo en achtergrondgegevens over je onderwerp te verzamelen (bijvoorbeeld jaartallen, demografische gegevens, en andere redelijk objectief vast te stellen feitelijke informatie), maar het is géén wetenschappelijke bron. Neem daarom ook nooit Wikipedia-artikels op in je bronnenlijst, en gebruik Wikipedia enkel als een allereerste startpunt.

Scripties

Thesissen of studentenscripties voldoen overigens ook niet aan de aangehaalde criteria: ze zijn immers niet gepubliceerd en hebben, afgezien van een beoordeling door een docent of assistent, geen peer review ondergaan. Toch kunnen dit soort bronnen vaak nuttig zijn, zeker als je weet dat de schrijver van de scriptie in kwestie een goed cijfer heeft behaald met haar of zijn werk. Je mag er dus met enige voorzichtigheid gebruik van maken, en je kan er vaak ook verwijzingen naar interessante literatuur in vinden. Doctoraatsthesisen of proefschriften worden overigens wel zonder meer aanvaard als wetenschappelijke bronnen.

Cursusmateriaal

Cursussen, syllabi of collegeslides kunnen evenmin als wetenschappelijke publicaties worden beschouwd, en beschikken, net omdat ze niet echt gepubliceerd zijn, vaak zelfs niet over een bronnenapparaat. Dit soort bronnen mag je dus niet opnemen in je literatuurlijst: ze dienen, net als Wikipedia, als een eerste oriëntatie, en mogen dus enkel dienst doen als opstapje naar relevante wetenschappelijke literatuur.

1.3 Waar en hoe vind ik wetenschappelijke literatuur?

Oudere professoren klagen vaak dat studenten vandaag de dag enkel bronnen zoeken op het internet, en nooit meer een bibliotheek binnen stappen, tenzij om er te gaan massablokken. Gelukkig is het zo dat je via het internet veel goede, wetenschappelijke literatuur kan vinden, maar toch blijft de online zoektocht van veel studenten beperkt tot het ingeven van enkele brede

steekwoorden in Google. Hieronder vind je enkele databanken en catalogi die je zullen helpen om relevante vakliteratuur te vinden, vaak op (of via) het internet. Toch kan en mag een online zoektocht niet het eindpunt van je speurwerk naar literatuur zijn: het bezoeken van de universiteitsbibliotheek is cruciaal, en meestal is het ook nodig om eens een kijkje te gaan nemen in andere bibliotheken. De hierboven beschreven sneeuwbalmethode is vaak een goed startpunt om te weten naar welke bronnen je precies op zoek bent.

Boeken en bibliotheken

Wetenschappelijke boeken of hoofdstukken in geredigeerde boeken vind je in de eerste plaats in academische bibliotheken zoals de VUB-bibliotheek (<http://vub.ac.be/BIBLIO/>). Je kan met het VUBIS-systeem in de catalogus zoeken, en vindt boeken terug in de rekken aan de hand van het plaatskenmerk (bijv. 930.30 J 19 VOST 2011). Soms loont het ook de moeite om bij dezelfde onderwerpcodes (bijv. 930.30 J) even te grasduinen door de andere aanwezige boeken: zo kom je soms goede toevallige vondsten tegen.

Helaas is de collectie taalkunde van de VUB-bibliotheek door jarenlange besparingen in de humane wetenschappen relatief beperkt en verouderd. Je zoektocht naar een boek of artikel mag dus nooit ophouden bij enkel de VUB-bib. Je kan de collectie van andere belangrijke wetenschappelijke bibliotheken immers ook rechtstreeks raadplegen via de eengemaakte catalogus van Unicat:

<http://www.unicat.be/>

Boeken uit andere universiteitsbibliotheken kan je bovendien snel laten overkomen naar de VUB aan de hand van het interbibliothecair leenverkeer (IBL). Meer nog: voor de luttele prijs van €2,50 of (uitzonderlijk) €5 kan je om het even welk boek of tijdschriftartikel uit binnen- of buitenland fysiek laten verzenden naar de VUB. Ik herinner me uit mijn eigen studententijd nog een boek dat via IBL vanuit de Amerikaanse Library of Congress naar de VUB werd overgevlogen voor slechts enkele euro's. De meeste boek- of artikelbestellingen zijn overigens reeds binnen een twee- à drietal werkdagen af te halen, en mogen zoals gewone boeken uit de bibliotheek worden ontleend. Tijdschriftartikels via IBL worden vaak als scan of als digitale pdf-versie direct naar je mailadres doorgestuurd. IBL is een zeer handig instrument, en een gebrek aan bronnen in de VUB-bib of op het internet kan nooit een excuus zijn voor een te beperkte literatuurstudie, zonder dat je tenminste voor enkele belangrijke werken een beroep hebt gedaan op IBL.

<https://www.vub.ac.be/BIBLIO/ubwebsite0604.html>

Daarenboven kan je je voor heel wat werken ook de kosten van een IBL-transfer besparen door langs te gaan in de Koninklijke Bibliotheek van België (KBR), die ook wel 'de Albertina-bibliotheek' wordt genoemd. Deze instelling aan de Kunstberg in het centrum van de stad is de

ationale bibliotheek van België, en herbergt een zeer uitgebreide collectie van ongeveer 5 miljoen boeken en meer dan 20.000 tijdschriften. (Ter vergelijking: de VUB beheert ongeveer 2.500 tijdschriftabonnementen). Wel kan je de collectie enkel ter plaatse raadplegen (na online reservatie via de catalogus), maar de indrukwekkende leeszaal is hoe dan ook een ‘must see’ voor elke letterenstudent in Brussel. Voor € 15 kan je een jaar lang van alle diensten gebruik maken, inclusief het wat oubollige cafetaria op de vijfde verdieping, met een prachtig uitzicht over de benedenstad.

<http://www.kbr.be>

<http://opac.kbr.be/?lang=NL>

Ook krijgen VUB-studenten gratis toegang tot de naburige ULB-bibliotheek op de Solbosch-campus (<http://www.bib.ulb.ac.be>). Voor algemeen taalkundige werken is de ULB-collectie doorgaans beter dan de VUB-collectie.

Studenten met een Nederlandse nationaliteit of met een thuisadres in Nederland kunnen tot slot voor slechts €15 per jaar via internet een abonnement nemen bij de Koninklijke Bibliotheek (KB) in Den Haag. Hiermee kunnen ze een beroep doen op de uitstekende online meta-catalogus PiCarta (<http://www.picarta.nl>), maar hebben ze eveneens online en op afstand toegang tot de zeer uitgebreide collectie van boeken en tijdschriften van de KB. Niet-Nederlanders kunnen wel een lidmaatschap bij de KB afsluiten, maar krijgen helaas geen toegang tot de schitterende onlinecollectie.

Tijdschriftartikels

Tijdschriftartikels zoek je best rechtstreeks via Google Scholar, vertrekkend vanuit het specifieke webadres met VUB-link:

<https://scholar.google.be/schhp?inst=vub.ac.be>

Op deze manier vind je niet enkel resultaten die gratis op het internet toegankelijk zijn voor alle lezers (bijv. vaak via sites als academia.edu of researchgate.net, waar wetenschappers gratis (klad-)versies van hun artikels opladen), maar kan je ook doorklikken naar artikels in tijdschriften achter een betaalmuur waar de VUB met een lopend tijdschriftabonnement wel toegang toe heeft (“fulltext via V-link @ VUB”). Dezelfde resultaten kan je ook bekomen door op de titel van een tijdschrift te zoeken in de normale catalogus van de VUB-bibliotheek (“Beschikbare e-versie(s)”).

Vaak loont het overigens ook de moeite om gewoon eens op Google te zoeken naar de pagina van de auteur. Veel wetenschappers bieden op hun thuispagina immers gratis pdf-versies van hun recente werk aan – zie bijv. <http://www.rikvosters.be>. Vaak zijn dat om copyrightredenen

wel zogenaamde kladversies of drukproeven, die echter meestal slechts op minimale punten afwijken van de uiteindelijke gedrukte versie.

Tijdschriftartikels die je niet via het internet vindt, kan je ook bestellen via IBL (zie hierboven).

Databanken

Los van de klassieke catalogi van bibliotheken zijn er nog heel wat andere gegevensdatabanken waar je nuttige pistes voor relevante literatuur kan vinden. Op de gegevensbankenwebsite van de VUB-bibliotheek worden heel wat van deze databanken samengebracht:

https://www.vub.ac.be/BIBLIO/ubwebsite_database_alpha.html

Je vindt er (na log-in via EZproxy met je VUB-netID) onder andere een link naar de bibliografische bestanden van de Modern Language Association of America (MLA): deze databank brengt heel wat bibliografische gegevens samen over publicaties in het domein van de taal- en letterkunde. Door bij de zoekresultaten op de VLink-knop te klikken, kan je bovendien rechtstreeks nagaan op het werk in kwestie beschikbaar is via de VUB-bib.

Helaas is de MLA-bibliografie erg anglocentrisch, maar voor specifieke informatie over neerlandistische publicaties (met name uit Nederland) kan je terecht bij de Bibliografie van de Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap (BNTL) van het Huygens Instituut. Dit is een vergelijkbaar bibliografisch repertorium dat voor iedereen gratis beschikbaar is op het internet. Je kan er zoeken op auteurs, trefwoorden, titelbeschrijvingen en (voor sommige publicaties zelfs) full text.

<http://www.bntl.nl>

Een zeer brede databank met bibliografische gegevens van heel wat internationale tijdschriften is het ISI Web of Science (WoS) / Web of Knowledge. Niet alle disciplines zijn er even goed in vertegenwoordigd en de databank is erg anglocentrisch (want uitgebaat door een Amerikaans beursgenoteerd bedrijf), maar het is zonder een zeer nuttig instrument. Je kan WoS raadplegen na log-in via de gegevensdatabanken van de VUB-bib.

Naast de BNTL, de MLA en Web of Science kan je gegevensbankenwebsite van de VUB-bib bijvoorbeeld ook alle Van Dale woordenboeken raadplegen (eveneens na log-in via EZproxy), evenals de krantendatabank Gopress Academic. Dit laatste instrument is met name handig als je bijvoorbeeld onderzoek wil doen naar een bepaald taalkundig fenomeen in krantentaal of geschreven pers. Je moet je wel vooraf registreren:

<http://www.vub.ac.be/BIBLIO/pdf/Gopress%20feb2014.pdf>

Verder zijn er ook heel wat nuttige gegevensbanken vrij beschikbaar op het internet. We vermeldden eerder al de databank van Google Scholar (met toegang tot pdf-artikels via VLink) en het Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand voor de Sociale en Humane Wetenschappen (VABB-SHW):

<http://scholar.google.be/schhp?inst=vub.ac.be>

<https://www.ecoom.be/nl/vabb>

De website van het VABB brengt bibliografische gegevens samen over nagenoeg alle wetenschappelijke publicaties van Vlaamse academici sinds de jaren 2000. In tegenstelling tot het vaak erg selectieve en nogal intransparante Web of Science, probeert VABB alle publicaties te verzamelen die aan een set van welomlijnde criteria voldoen. Wel loopt de databank steeds een twee- à drietal jaren achter, omdat de ingegeven publicaties door een gezaghebbend panel gecontroleerd worden op o.a. het criterium van aantoonbare peer review.

Wat gratis online beschikbare databanken betreft, verdient zeker ook de digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren (dbnl) een eervolle vermelding. Hoewel deze online bibliotheek voornamelijk literaire werken samenbrengt, is er ook een schat aan taalkundige naslagwerken te vinden. Het is een website waar elke student taal- en letterkunde uren in kan grasduinen.

<http://www.dbnl.org/taalkunde/>

Een laatste online databank die het vermelden waard is, is de Vlaamse scriptiebank, met korte samenvattingen en vaak zelfs de volledige tekst van een groot aantal BA- en MA-scripties die aan Vlaamse universiteiten werden geschreven:

<http://scriptiebank.be>

Tot slot geef ik als leestip nog de online gids van Ewoud Sanders (2011) mee, die *Eerste Hulp bij e-Onderzoek voor studenten in de geesteswetenschappen* biedt. In deze korte pdf-publicatie vind je allerlei tips om sneller en slimmer te zoeken in digitale bronnen en op het internet. Een absolute aanrader! Beschikbaar via:

<http://hdl.handle.net/1887/17774>

Checklist

Voor je de moed opgeeft en concludeert dat er over jouw onderwerp geen wetenschappelijke literatuur te vinden is, kan je best de vijf stappen van de onderstaande checklist voor jezelf afdraaien. Als je niet alle stappen in detail hebt geprobeerd, is het te vroeg om te concluderen dat je geen literatuur kan vinden!

1. Gooi je netten breed uit

Beperk je in je zoektocht niet enkel tot literatuur die zeer specifiek datgene onderzoekt wat jij ook wil bestuderen. Als je bijvoorbeeld wil nagaan hoe Frans- en Nederlandstalige inwoners van een Vlaamse faciliteitengemeente staan tegenover meertalige reclameboodschappen en borden in de openbare ruimte, zal je waarschijnlijk geen studie vinden die precies dat onderzoekt. Gelukkig maar, want als die studie al zou bestaan, zou het misschien niet erg zinnig zijn voor jou om nogmaals hetzelfde te gaan onderzoeken. Probeer breder te gaan: concentreer je op vergelijkbare studies, misschien in andere contexten of andere gebieden, en probeer het bredere wetenschappelijke kader waarin jouw studie te situeren valt in kaart te brengen. Zo zou je in het aangehaalde geval bijvoorbeeld literatuur rond taalplanning en taalpolitiek kunnen raadplegen, maar valt er ook wel heel wat te vinden over attitudes tegenover meertaligheid en over meertalige communicatie in de openbare ruimte. Beperk je bovendien niet tot Nederlandstalige literatuur: ook al mag het belang van het Nederlands als wetenschapstaal niet onderschat worden, Engelse en anderstalige literatuur is binnen ons vakgebied onontbeerlijk!

2. Zoek slim op het internet

Begin je speurtocht met het ingeven van allerhande mogelijke zoektermen bij <https://scholar.google.be/schhp?inst=vub.ac.be>, en probeer zo een breed beeld te krijgen van relevante auteurs en publicaties. Via titels en literatuurlijsten in gevonden artikels kan je eveneens ideeën opdoen voor nieuwe zoektermen en auteursnamen. Als je een artikel niet kan bekijken omdat het niet vrij toegankelijk is op Google Scholar, kan je in eerste instantie al even proberen te kijken op de persoonlijke webpagina's van de auteurs of gewoon via de titel van het artikel in Google of Google Scholar te zoeken of er toch geen vrije pdf-versie beschikbaar is.

3. Maak gebruik van beschikbare databanken

Databanken (zoals VABB, dbnl en scriptiebank.be) en bibliografieën (zoals BNTL, MLA) zijn handige instrumenten om de zoektocht naar vakliteratuur te vergemakkelijken. Doe er dan ook je voordeel mee en maak er veelvuldig gebruik van!

4. Pas de sneeuwbalmethode toe

Zodra je enkele artikels, boeken of boekhoofdstukken hebt gevonden, kan je ook de literatuurlijsten van die werken uitkammen op zoek naar eerder onderzoek over hetzelfde thema. Veel artikels beginnen zelf met een literatuurstudie over het onderwerp in kwestie: neem deze publicaties dus aandachtig door en bouw zo gaandeweg je eigen verzameling literatuur ter zake op.

5. Bezoek bibliotheken en gebruik IBL

Zoek niet enkel in de VUB-bibliotheek, en beperk je zeker niet tot enkel de literatuur die je open op het internet kan vinden: hoewel er steeds meer publicaties in zogenaamde 'open access'

digitaal verschijnen, is dit maar een topje van de ijsberg van het beschikbare wetenschappelijk onderzoek. Raadpleeg ook de catalogi van andere bibliotheken, en vergeet zeker de Albertina (KBR) en Unicat (<http://www.unicat.be>) niet. Als boeken of artikels niet in de VUB-bibliotheek beschikbaar zijn, kan je altijd gebruikmaken van het interbibliothecaire leenverkeer (IBL). Geen enkele student aan onze opleiding zou mogen afstuderen zonder in de loop van de opleiding minstens vijf keer gebruik te hebben gemaakt van de IBL-voorzieningen!

1.4 Omgaan met bronnen

Refereren en bibliografische stijlen

Voor de conventies omtrent refereren, citeren en parafraseren verwijzen we naar de syllabus *Schrijven met stijl* uit de literatuurcolleges, evenals de papersessies in de loop van het college *Nederlandse taalkunde: woord- en zinsleer*. De basisprincipes van het omgaan met bronnen zijn in alle disciplines gelijk. Wat echter wel verschilt, is het concrete bibliografische systeem dat gebruikt wordt. Hoewel er geen één uniform systeem per discipline bestaat (ieder journal en iedere uitgever leggen eigen richtlijnen op), zijn er wel disciplinegebonden voorkeuren merkbaar. Zo wordt binnen de literatuurwetenschap vaak gebruikgemaakt van de MLA-stijl (Modern Language Association of America, 2016; zie ook <https://www.mla.org/MLA-Style>). Binnen de taalkunde wordt MLA zelden gebruikt, en geniet de zogenaamde APA-stijl (American Psychological Association, 2010) duidelijk de voorkeur. Ook voor de onderzoekspaper *Nederlandse taalkunde II* dienen studenten het APA-systeem nauwkeurig toe te passen.

Om de APA-stijl onder de knie te krijgen, kan je op talloze websites op het internet terecht: zo is er de website van de American Psychological Association zelf (<http://www.apastyle.org/learn/>), maar zijn er ook diverse sites van (vaak Amerikaanse) universiteiten die prima samenvattingen van de stijl aanbieden: een aanrader is het Online Writing Lab van Purdue:

<https://owl.english.purdue.edu/owl/resource/560/1/>

Je kan uiteraard ook steeds in het APA-stijlhandboek zelf terecht (American Psychological Association, 2010).

Zotero

Bij relatief korte papers zoals deze is het vaak het eenvoudigst om je bronnen handmatig volgens het opgegeven bibliografische systeem (in dit geval: APA) te formatteren. Bij langere papers met heel wat bronnen zoals een BA- of MA-proef is het vaak efficiënter om een referentiemanager in te schakelen. Een aanrader op dat gebied is de gratis applicatie Zotero, al zijn er heel wat vergelijkbare programma's beschikbaar op het internet:

<https://www.zotero.org>

Eerst dien je zelf eenmaal alle referenties die je hebt gelezen in dit programma in te voeren: dit kan handmatig, maar je kan boeken of artikels ook snel importeren aan de hand van de ISBN-code of het doi-kenmerk. Check in dat geval wel even of de geïmporteerde informatie juist is, want er duiken regelmatig fouten of onvolledigheden op bij de automatische invoer. Als je eenmaal al je bronnen in het programma hebt staan, kan je aan de hand van een plug-in voor courante tekstverwerkers zoals Microsoft Word bij elk citaat of elke parafrase automatisch een bronvermelding in de door jou gekozen stijl toevoegen, en op het einde van je paper een automatische referentielijst laten genereren. Wel is het ook hier belangrijk om de automatisch ingevoerde informatie nog handmatig te controleren en waar nodig te corrigeren. Zo zijn de door het programma standaard gebruikte afkortingen in het Engels (*Ed.* of *Eds.* in plaats van *Red.*, *2nd Edition* in plaats van *2de editie*, enz.).

Een toegankelijke inleiding tot het gebruik van Zotero vind je op de site van de applicatie zelf:

https://www.zotero.org/support/quick_start_guide

Opgelet! Microsoft Word kent zelf ook een ingebouwde referentiemanager. Maak hier in geen geval gebruik van! Systematische fouten in de bronvermelding in heel wat studentenpapers zijn terug te voeren naar de veel te beperkte en te weinig systematische referentiemanager van Microsoft Word.

Plagiaat en academische integriteit

Academische integriteit geldt in de opleiding als een belangrijk principe. Inbreuken op de academische eerlijkheid zoals plagiaat zullen dan ook streng bestraft worden. Onder plagiaat verstaan we, in navolging van het Onderwijs- en Examenreglement (artikel 118, tweede lid):

[H]et gebruik maken van formuleringen van anderen, al dan niet in bewerkte vorm, zonder nauwkeurige bronvermelding, evenals iedere vorm van fraude die een inbreuk is op de wetenschappelijke integriteit. [...] Voor de toepassing van dit reglement wordt de overname van eigen werk zonder bronvermelding eveneens als een onregelmatigheid beschouwd.

Letterlijke citaten uit een bron overnemen zonder bronvermelding is dus niet toegestaan, evenmin als het in eigen woorden parafraseren van de informatie uit een bepaalde bron, zonder dat je die bron als dusdanig vermeldt. Gelukkig is de oplossing hiervoor eenvoudig: het is immers perfect toelaatbaar om ideeën en verwoordingen aan andere bronnen te ontlenu, zolang je die bronnen maar met een correcte bronvermelding aanduidt. Wetenschap is altijd een kwestie van dwergen die op de schouders van reuzen staan (cf. het bekende citaat van Newton daarover), maar zolang je je maar openlijk rekenschap geeft van andermans werk waarop je voortbouwt, is er geen probleem.

Inbreuken op de academische integriteit zullen conform het Onderwijs- en Examenreglement zonder uitzondering worden gemeld aan de decaan. Zij kan vervolgens overgaan tot een examentuchtsanctie, gaande van het toekennen van een 0/20 op het werkstuk in kwestie, tot een uitsluiting van de instelling en een verbod tot herinschrijving voor meerdere academiejaren. Zorg er dus voor dat je het spel eerlijk speelt, en vermeld steeds de gebruikte bronnen!

Veelvoorkomende fouten

Bij het letterlijk overnemen van citaten dien je dus steeds aanhalingstekens én een bronvermelding en daarbij horende pagina's uit die bron in de tekst te gebruiken. Bij een parafrase in je eigen woorden gebruik je geen aanhalingstekens, maar vermeld je wel steeds de bron(nen) en daarbij horende pagina's uit die bron in de tekst. Let er eveneens op dat je bij elke ontleende claim of elk overgenomen citaat je bron(nen) vermeldt. Het is niet voldoende om op het einde van de alinea een bron te vermelden die dan de hele alinea dient af te dekken.

Bovenop de bronvermelding in de tekst moet je paper achteraan een literatuurlijst met alle aangehaalde referenties bevatten. Vermeld hierin enkel de werken die je in de tekst met een parafrase of een citaat aanhaalt: dit is geen lijst van alle werken die je gelezen hebt, maar een lijst van alle werken die je daadwerkelijk in je paper gebruikt hebt.

1.5 Aangehaalde werken

American Psychological Association (2010). *Publication manual of the American Psychological Association* (6de editie). Washington, DC: American Psychological Association.

Modern Language Association of America (2016). *MLA Handbook* (8e editie). New York: The Modern Language Association of America.

Sanders, E. (2011). *EHBO. Eerste hulp bij e-onderzoek voor studenten in de geesteswetenschappen: slimmer zoeken, slimmer documenteren*. Amsterdam / Den Haag / Leiden: Early Dutch Books Online.

Smedts, W., & Paardekooper, P.C.J.M. (red.). (1999). *De Nederlandse taalkunde in kaart*. Leuven: Acco.

Wray, A., & Bloomer, A. (2012). *Projects in linguistics and language studies. A practical guide to researching language* (3de editie). London: Hodder Education.